

Betaalde arbeid door speciaal onderwijs

Meer jongeren met beperkingen moeten aan het werk. Dat is niet eenvoudig, zeker niet in tijden van crisis. Domeinen als (speciaal) onderwijs, jeugdzorg en jeugd-ggz beïnvloeden latere Wajonginstroom. Hoe kan deze keten latere arbeidsparticipatie bevorderen en instroom in de uitkering voorkomen? TNO onderzocht in 2011 hoe vso-scholen in cluster-3 en 4 hun leerlingen (zie kader) voorbereiden op betaalde arbeid en wat de rol van het netwerk daarbij is.

Door Jan Besseling en
Saskia Andriessen

De Wajong-instroom is het afgelopen decennium sterk toegenomen. Vooral kinderen en jongeren met gedragsmoeilijkheden zorgden voor een grote toename. Het kabinet wil daarom de preventie vóór het achttiende jaar verbeteren en de arbeidsparticipatie stimuleren. TNO heeft in 2009 een risicodel ontwikkeld dat de invloed op Wajonginstroom beschrijft van diverse beleidsterreinen waarmee jongeren met beperkingen te maken krijgen voor hun achttiende jaar, waaronder het speciaal onderwijs. Daarnaast heeft het voortgezet speciaal onderwijs (vso) als nieuwe wettelijke taak om invulling te geven

aan arbeidstoeleiding. Het belang van een goede voorbereiding op werk wordt voor de jongeren in kwestie steeds groter vanwege bezuinigingen in de sociale zekerheid. Bovendien is werk altijd al de beste manier om mee te doen in de samenleving.

TNO heeft, in samenwerking met LVC3, LVC4 en Edunova/het KAN, in juni 2011 324 vso-scholen/vestigingen

Cluster-3 scholen zijn voor kinderen met verstandelijke en/of lichamelijke beperkingen, langdurige ziekte of epilepsie. Scholen in cluster-4 zijn voor kinderen met een gedragshandicap of psychiatrische problemen.

gen benaderd om deel te nemen aan een onderzoek via een web-enquête naar invulling en resultaten van arbeidsvoorbereiding en -toeleiding. Van de 138 cluster-3 aangeschreven vestigingen hebben we 71 vragenlijsten ontvangen (responspercentage 51%), van de 176 cluster-4 vestigingen 58 (32%). 18 vragenlijsten zijn deels ingevuld. Drie respondenten hebben zowel cluster-3 als cluster-4 als doelgroep; hun antwoorden wegen voor de helft voor cluster-3 en voor de helft voor cluster-4. Vso-scholen uit de provincie Gelderland zijn iets minder sterk vertegenwoordigd dan verwacht.

Het onderzoek onder vso-scholen is een eerste stap in het opzetten van een cohortstudie onder leerlingen van het

	Cluster 3 N=58	Cluster 4 N=52
Biedt uitstroomprofiel arbeid	93%	95%
Stemt aanbod van sectoren en functies af op regionale arbeidsmarkt	83%	77%
Geeft opleidingstrajecten vorm in overleg met Kenniscentrum, branches of werkgevers	84%	80%
Externe stage verplicht in arbeidsmarktgericht uitstroomprofiel	96%	71%
Informeert stagebedrijven over (wettelijke) voordelen	72%	48%
Stimuleert leerlingen tot bijbaantjes	87%	94%
Geeft leerlingen sollicitatietraining	71%	83%

Tabel 1 Arbeidsmarktgerichtheid van vso-scholen

vso. Van deze leerlingen stroomt nu de helft de Wajong in (deels meteen na school, deels later). De komende jaren wil TNO onderzoek uitvoeren onder de jongeren en hun ouders. Door de jongeren langere tijd te volgen, ontstaat meer inzicht in de mogelijkheden van de vso-scholen om meer jongeren met beperkingen betaald aan het werk te krijgen en uitkeringsafhankelijkheid te vermijden.

Voorbereiden op werk

Nagenoeg alle scholen bereiden (een deel van) hun leerlingen voor op de arbeidsmarkt en bieden het uitstroomprofiel 'Arbeidsmarktgericht' aan. We zijn nagegaan of en in welke mate de vso-scholen bij de voorbereiding van

hun leerlingen op betaalde arbeid gericht zijn op de reguliere, regionale arbeidsmarkt (zie tabel 1).

De meeste scholen scoren redelijk tot goed op hun arbeidsvoorbereiding. Zo geeft ongeveer 80% van de scholen aan dat ze het aanbod aan sectoren/functies (in meerdere of mindere mate) afstemmen op de regionale arbeidsvraag. Ook geven de meeste scholen de opleidingstrajecten vorm in overleg met kenniscentra, branches of werkgevers. Dat bij bijna 30% van de VSO-scholen in cluster-4 externe stage geen verplicht onderdeel is in het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel, zou kunnen komen doordat sommige scholen onderdeel zijn van justitionele inrichtingen.

Twee onderdelen lijken nog te weinig aandacht te hebben bij de scholen. Relatief veel vso-scholen informeren stagebedrijven (nog) niet over wettelijke voordelen bij het aannemen van hun leerlingen. Terwijl uit de antwoorden van de scholen blijkt dat hun leerlingen vooral aan het werk komen bij de bedrijven waar ze stage hebben gelopen. En bijna 30% van de cluster-3 scholen biedt hun leerlingen geen sollicitatietraining. Mogelijk vinden deze scholen dat niet nuttig omdat met name leerlingen met verstandelijke beperkingen vaak niet zelfstandig solliciteren.

Winst is er te boeken als ook de overige scholen hun arbeidstoeleiding richten naar de regionale arbeidsmarkt. Bij de scholen die hier nu al positief op scoren is vooral winst te boeken op de mate van externe gerichtheid. Deze is nog niet zo groot. Zo stemmen de scholen hun aanbod 'in geringe mate' af op de regionale arbeidsmarkt. Op driekwart van de scholen krijgen niet alle leerlingen een sollicitatietraining.

Netwerk voor arbeidstoeleiding

Arbeidstoeleiding (ATL) is geen activiteit die door de vso-school alleen uitgevoerd moet worden. Bij arbeidstoeleiding is een goede samenwerking een belangrijke succesfactor. De scholen noemen UWV als belangrijkste samenwerkingspartner. In ons onderzoek hebben we het netwerk rond arbeidstoeleiding van de vso-scholen in kaart gebracht. In de helft van de regionale netwerken van de scholen participeert een re-integratiebedrijf, wel ontbreken werkgevers of werkgeversorganisaties in het merendeel van de netwerken. De samenwerking met gemeenten, naast die met UWV, was een belangrijk aandachtspunt in ons onderzoek. Gemeenten krijgen de komende jaren een steeds belangrijkere rol bij arbeidstoeleiding van jongeren met beperkingen. Zowel vanuit de voorgenomen beleidswijzigingen in onderwijs, jeugdzorg als door de invoering van de Wet werken naar vermogen krijgen zij meer verantwoor-

	Cluster 3 N=58	Cluster 4 N=52
Participeert in netwerk	75%	47%
Leerlingen afkomstig uit ... gemeenten (gem.)	13	14
Stemt ATL-beleid af met gemeente(n)	54%	52%
Werkt in praktijk samen met gemeenten aan de ATL van leerlingen	51%	53%
% ontevreden over deze samenwerking	78%	89%
Bespreekt met UWV of leerlingen potentiële Wajongers zijn	98%	72%
Bespreekt met UWV arbeidsmogelijkheden	98%	72%
% ontevreden over deze samenwerking	25%	52%

Tabel 2 Netwerk van vso-scholen en samenwerking met UWV en gemeenten

delijkheden om jongeren met beperkingen optimaal voor te bereiden op maatschappelijke participatie en deelname aan betaalde arbeid.

Gesprek met UWV

Niet alle vso-scholen participeren in een regionaal netwerk. Een kwart van de vso-scholen in cluster-3 en de helft in cluster-4 participeert niet in een ATL-netwerk. Wel bespreken nagenoeg alle vso-scholen in cluster-3 met UWV of leerlingen potentiële Wajongers zijn en/of over arbeidsmogelijkheden beschikken. Ruim een kwart van de cluster-4 scholen bespreekt hun leerlingen niet met UWV. Op de cluster-4 scholen waar dit overleg er wel is, beperkt het zich tot gemiddeld 'sommige leerlingen' terwijl het op cluster-3 scholen gemiddeld 'veel leerlingen' betreft.

Groot aantal gemeenten

Een opvallend punt is dat de scholen gemiddeld te maken hebben met dertien tot veertien gemeenten. Slechts 3% van de scholen heeft te maken met één

gemeente, 31% met twee tot en met vijf gemeenten, en de rest met minstens zes tot maximaal 125 gemeenten. Dat grote aantal compliceert samenwerking en afstemming met gemeenten. De helft van de scholen stemt het beleid rond arbeidstoeleiding af met gemeenten en/of werkt in de praktijk met gemeen-

Vaak ontbreken werkgevers in het netwerk van vso-scholen

ten samen aan arbeidstoeleiding. Nadere analyse geeft aan dat de intensiteit van de samenwerking bij het merendeel van de scholen beperkt is. De samenwerking blijkt niet intensiever te zijn als een school met minder gemeenten te maken heeft.

Samenwerking

Opmerkelijk is dat het merendeel van de vso-scholen die samenwerken met de gemeenten ontevreden is over die samenwerking (meer dan drie kwart!).

Waardoor die ontevredenheid veroorzaakt wordt, is helaas onbekend. Duidelijk is wel dat vso-scholen en gemeenten de komende tijd moeten investeren in samenwerking. De tevredenheid over de samenwerking met UWV is beter, al is een kwart van de cluster-3 scholen en de helft van de

cluster-4 scholen ontevreden over die samenwerking. Ook hierbij is onbekend wat die ontevredenheid veroorzaakt.

Netwerk weinig effectief

Aan de scholen die participeren in een ATL-netwerk is gevraagd of het netwerk ertoe bijdraagt dat hun leerlingen aan het werk komen. Die bijdrage is overwegend gering (volgens de helft van de scholen) of afwezig (volgens een derde van de scholen). Uiteindelijk gaat

het om de vraag of de jongeren naar maximaal vermogen maatschappelijk gaan participeren. Een jaar na uitstroom volgt bij de meeste cluster-3 scholen het grootste deel van de leerlingen dagbesteding. Of dat ook het maximaal bereikbare is, is de vraag. De grootste groep cluster-3 scholen geeft aan dat minder dan 10% van de leerlingen die arbeidsgericht geschoold

vers of werkgeversorganisaties in het merendeel ervan. De relaties met de regionale arbeidsmarkt zijn dus veelal wel aanwezig maar nog niet zo intensief. Zeker niet zo intensief als in het lopende project Boris waar trajecten in samenwerking met kenniscentra vraaggericht worden vormgegeven, of zoals beoogd wordt met het initiatief van de Netwerkschool dat vorig

is al verantwoordelijk voor de goede uitvoering van de leerplicht, opvang van voortijdig schoolverlaters en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Daar komt de decentralisatie van de jeugdzorg nog bij. De gemeente krijgt een zorgplicht voor een groot deel van de jongeren in het vso. Dat maakt samenwerking noodzakelijk en nuttig. De resultaten van dit onderzoek geven aan dat de samenwerking nu nog vaak ontbreekt ten aanzien van arbeidstoeleiding. Voor zover die samenwerking wel bestaat, zijn de scholen er niet tevreden over. Gemeenten en vso-scholen zullen op zoek moeten naar betere vormen van samenwerking. Samenwerking is op zichzelf daarbij niet het doel maar wel om meer jongeren aan de slag te krijgen bij reguliere werkgevers en naar vermogen laten participeren in de samenleving. Kortom, een uitdaging voor vso-scholen en gemeenten én een kans voor deskundigen om die samenwerking van de grond te krijgen of om de expertise over de regionale arbeidsmarkt in te brengen.

Jan Besseling en Saskia Andriessen zijn beiden verbonden aan TNO. Voor meer informatie over VSO kunt u terecht op www.tno.nl. Een geannoteerde versie van dit artikel kunt u opvragen bij w.degroot@performa.nl.

Scholen stemmen hun aanbod slecht af aan de regionale arbeidsmarkt

zijn een jaar na schoolverlaten betaald werk heeft (figuur 1). De arbeidsdeelname van de leerlingen van cluster-4 scholen ligt hoger, al is het opmerkelijk dat een kwart van de cluster-4 scholen geen informatie heeft over hun leerlingen na uitstroom. In de praktijk blijkt deze informatie niet zo gemakkelijk te verkrijgen, aldus een van de scholen.

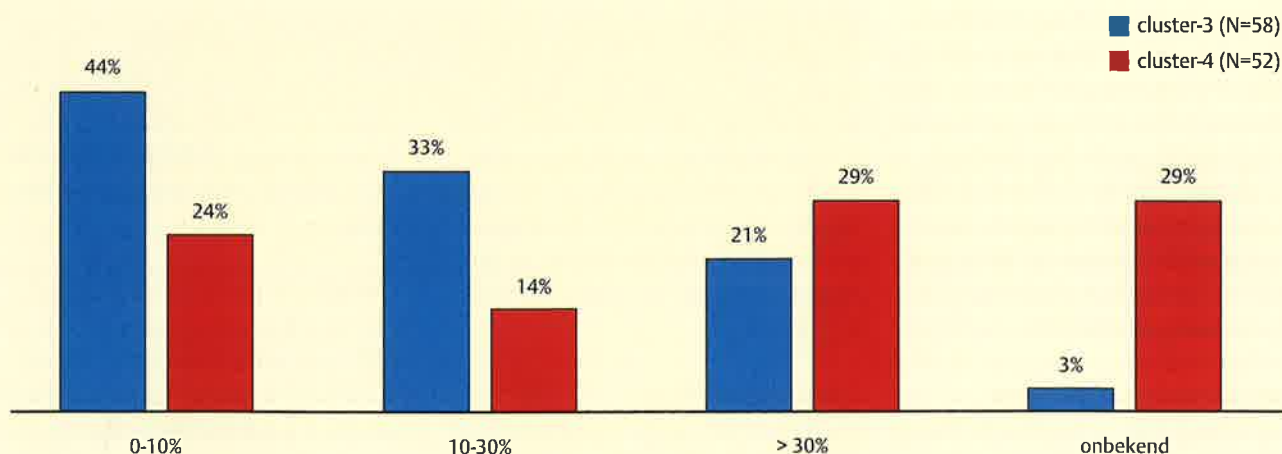
Relaties moeten intensiever

Het onderzoek geeft aan dat veel vso-scholen bij de voorbereiding van hun leerlingen op betaalde arbeid al gericht zijn op de regionale reguliere arbeidsmarkt. Ook participeert in de helft van de regionale netwerken een re-integratiebedrijf, al ontbreken werkge-

jaar is gestart (Meer informatie over Boris kunt u vinden in Aan de slag 6, 2011).

Grote veranderingen op komst

Het onderzoek is uitgevoerd op een moment dat er veel gaat veranderen. Niet alleen in het vso (passend onderwijs met daarop anticiperend de budgettaire gevolgen dit schooljaar, invoering wet Kwaliteit VSO). Ook in de sociale zekerheid en de jeugdzorg. Vanaf 2013 vallen de jongeren met arbeidsmogelijkheden na het verlaten van de school niet meer onder UWV (Wajong) maar onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten (Wet werken naar vermogen). De gemeente

Figuur 1 Percentage schoolverlaters dat binnen een jaar werk heeft